



T.C.  
Kültür ve Turizm Bakanlığı  
Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü

9 MİLLETLERARASI  
**TÜRK HALK**  
KÜLTÜRÜ KONGRESİ

TÜRK HALK EDEBİYATI



# ARŞİVİMİZDE BULUNAN 80 YIL ÖNCE HAŞİM NEZİHİ OKAY'IN ZİLE'DEN DERLEDİĞİ ZİLELİ ŞAIRLER VE BİLİNMEYEN ŞİİRLERİ

Mehmet YARDIMCI<sup>1</sup>

Haşim Nezihî Okay, araştırmacı yönüyle Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatı'nın önemli edebiyat ve kültür adamlarından birisidir.

Öncelikle şiirleriyle tanınan Okay, Erciyes, Fikirler, Dıranaz gibi dergilerde şiirlerini, Folklor adlı dergi ile bazı Halkevi dergilerinde de halk bilimi ile ilgili ve araştırdığı âşıkları tanıtmaya yönelik yazılar yayımlamıştır.

İlçe bazında Anadolu'nun hiçbir yerinde Zile'de yetişen âşık kadar âşık yetişmemiştir. Zile'de 1934-37 yılları arasında Türkçe öğretmenliği yapan Haşim Nezihî Okay, bu âşık bolluğunu görünce hem cönklerden hem de sözlü kaynaktan büyük bir derleme yapmış, kitap olarak yayımlayamayınca Talibî, Ceyhunî, Arifî, Kâmilî ve Fedaî'nin şiirlerinin bir bölümünü Folklor dergisinde yayımlamış, yayımlanmayan âşıkların ve deyişlerin de yer aldığı bu defter bize intikal etmiştir.

Bildirimizde, Hikmet Dizdaroğlu'nun *Zileli Şairler* kitabında ve bizim yayınlarımız arasında olan *Yüzyıllar Boyu Zileli Halk Ozanları*, *Zileli Fedaî*, *Zileli Âşık Zefil Necmi*, *Zileli Âşık Talibî*, *Zileli Ceyhunî* ve *Diğer Ceyhunîler ile 16. Yüzyıldan Günümüze İz Bırakan Zileli Şairler* adlı kitaplarımızda yer almayan, fakat arşivimizdeki bu defterde yer alan; kimilerinin adı bilindiği halde şiirleri bilinmeyen ya da adı ve şiirleri daha önce hiç bilinmeyen *Nagamî*, *Halil*, *Perverî*, *Agâhî*, *Himmetî*, *İlhamî* gibi Zileli âşıklarla; adı ve kimi şiirleri bilindiği ve çeşitli yayın organlarında yayımlandığı halde *Talibî*, *Seyit Derviş*, *Sıtkı*, *Arifî*, *Âşık Fanî*, *Hulusî*, *Kâtibî*, *Dabak Hürremî*, *Lütfî*, *Çakerî*, *Fehmî*, *Vâsıf*, *Hamdi*, *Sezaî* gibi âşıkların bilinmeyen şiirlerini Türk halk kültürüne kazandırmak için ilk kez tanıtip şiirlerinden örnekler sunacağız.

Örneğin, kayıtlarda Ceyhunî çirakları arasında adı geçen ve Cahit Öztelli'nin hakkında

1 Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Emekli Öğretim Üyesi, (zileli.yardimci@gmail.com)



hiçbir bilgiye ve şiiirine ulaşamadığını işaret ettiği Nagamî'nin elimizdeki defterde kardeşinin Zile'de park karşısında bakkallık yaptığı, tahsilinin az olduğu, Abdülhamit sarayında muhafızlık yaptığı:

*Gel gönül boş yere eyleme feryat  
Geçti bu âlemin demi devranı  
Kimseden kimseye kalmadı imdat  
Herkes öz başına sarar dermanı*

*Kime arz eylesem bunca figanı  
Almak ister benden bile bu canı  
Teselli et sen başını, zamanı  
Bir darb-ı meseldir ayan âyânı*

**Nagâmî** buzuldu devrin eyyamı  
Arifler çektiler çok serencamı  
Ölüm var mı yok mu âhir encamı  
Mevlâ nasip etsin kâmil imanı

ve:

*Emekler sarfedip pir-i mûgana  
Biz bu aşkı yol üstünde bulmadık  
Bülbül gibi azmeyleyip gülşene  
Gül yolup da sararıp da solmadık*

*Geleli cihana gönlümüz mahzun  
Gezeriz serseri misali Mecnun  
Misafir hanedir bu şark-ı gerdun  
Saat mı var boşaltıp da dolmadık*

*Dil mülkünde gizli neler var cana  
Hiç riya söylemez **Nagâmî** edna*

*Kara gün doğduğun çok gördük amma  
Hiç bir gün görmedik akşam olmadık*

biçiminde olan özgün şiirleri bulunmaktadır.

Bir deyişi:

*Şimdi senin ile muhakemem var  
Bana etmediğin kalmadı felek  
Her ne iş tuttumsa kestün önümü  
Yoksa öldürmek mi efkârın felek*

*Daim ah çekerim gözlerim yaşlı  
Sanki evlad verdin hep açık başlı  
Eller çuha giyer üstü nakışlı  
Bana boz abayı çok gördün felek*

*Ellere vermişsin kulunlu tayı  
Olura olmaza dedirdin dayı  
Ben kaçtım önünden sen kovdun beni  
En son bana da pes dedirdin felek*

*Züğürtlüğü kemer ettim belime  
İnsaf edip hiç bakmadın halime  
Ah kabil olsa da geçsen elime  
Valiye hakime bırakmam felek*

**Halil** ne durursun yurdunu ara  
Nerde karnın doyarsa vatanın ora  
Biraz ekin ekim o da avara  
Onu da göğ iken yedirdin felek



diyen ve Zile'nin Çizmecioğulları soyundan Âşık Halil'in bu sitemli deyişi;

Zileli Pervane Oğullarından Perveri'nin arkadaşı Sıtkı'ya nazire olarak yazdığı anlaşılan:

*Hani vadettiğin günler nic'oldu  
Aşk ateşim bu sineme döken yâr  
Aşkınla gül benzim sarardı soldu  
Meyledip ağyâre gönlüm söken yâr*

*Tabipsen gönlüme gel ver merhemi  
Sebep sensin dinmez gözümün nemi  
Bana sen içirdin felek de (sem)i  
Elif kadim keman edip büken yâr*

*Sevmeli güzelin gayet merdini  
Arayıp bulmalı gonca virdini  
Sen artırdın **Perveri**'nin derdini  
Sen de böyle dirhem dirhem tüken yar*

biçiminde olan sitem yüklü deyişi;

Zileli Agâhî'nin:

*Kaldım bir acaip derdi âlemde  
Şada gelmez viran kalbim sınıktır  
Gönül neş'elenmez mahzun her demde  
Tâ ezelden kara bağrım yanıktır*

*Bakma gönül elin tesellâsına  
Aşk bir demir yaydır müptelâsına  
Öyle dalmışım ki aşk deryasına  
Gönül ne mestane ne de alıktır*

**Agâhî** derd bilmez değme her tabip  
Düşmedi bu gönlüm yâre münasip  
Bunca bozdum yazdım eyledim tertip  
Çekerim bu cevri bize lâyıktır

biçiminde olan deyişi;

Zileli Himmetî'nin Dertli'nin bir şiirine benzek olan:

Beyhude zâr etme âlemde ey dil  
Bülbül isen gülistane var yürü  
Bu dehri fenada gel olma gafil  
Aç gözün seyreyle cana var yürü

Tâ seher makbul ü dergâh ola gör  
Aşk ile sirette bir şah ola gör  
Ol şah-ı cihana hem rah ola gör  
Bir muazzam Alişan'a var yürü

Terk eyle **Himmetî** nefsi havayı  
Bulmak ister isen bab-ı rızayı  
Ruzişeb zikreyle gani mevlayı  
Şahlar şahı Adil Han'a var yürü

biçimindeki deyişi;

Aklımı başımdan tarumar eyler  
Salındıkça kaddi bülendin güzel  
Lâyık mı sultanım ben biçareye  
Ne isyan eyledim gücendin güzel

Nice methedeyim sen hop civanı  
Sensin güzellikte Yusuf u sâni



Çok gezdim dolaştım mülkü cihanı  
Görmedim akranın menendin güzel

Âşık olan çeker derdi mihneti  
Ben canım tek serdim ol mah sureti  
Bend olsun haşre dek Âşık **Himmetî**  
Tak boynuma zülfün kemendin güzel

biçimindeki deyişi:

Bir kere halime bak insaf eyle  
Gayrı cana yetti yar cefâların  
Ne denlü kusurum var ise ey yâr  
Şanıdır affetmek padişahların

Sen ki nazeninin hışmile baktın  
Vücudum şehrinin odlara yaktın  
Bülbül gibi ahûzara bıraktın  
Hep rah-ı aşkında âşınaların

Meftunusun o şuh mihrin **Himmetî**  
Mahvetti ateşi sihrin **Himmetî**  
Ya böyle çeksin mi kahrın **Himmetî**  
Yok mu hükmün hakka bi vefaların

deyişi; bir koşması:

Bir melek simanın nârına yandım  
Kül oldu vücudum imlâyâ gelmez  
Aşkın peymanesin içtim de kandım  
Derd-i gam meşakkat inşa gelmez



*Hakikat emsali yoktur cihanda  
Mahcemalin gördüm kaldım divanda  
Bu hüsün bulunmaz yerde mekânda  
Böylece bir güzel dünyaya gelmez*

*Kabul et niyazım ey gani Hûda  
Kâr etti canıma aşk ile sevda  
Serimi yoluma eylesem veda  
**Himmetî** tutuşmuş sevdaya gelmez*

biçiminde olan ve:

*Çekilmiş kudreti haktan cemalin şevk-i bir perde  
Acep hemta olur mu hüsnüne bir gayrı dilberde  
Feda can eylerim elbet yolunda sen gibi nerde  
Neler var bir nazar kılaşıkın esrarına er de*

*Değil bir kimsede meylim fakat şen şûhu gülterde  
Bana rahmeyle sultanım perişan halimi gör de*

*Benim hakkımda ağyare varıp da iştika etme  
Aziz başın için şahım bana cevır ü cefa etme  
Yeni baştan serim sevdalara sen müptela etme  
Cemalin nurunu ey mah-ı ruh benden cüda etme*

*Değil bir kimsede meylim fakat şen şûhu gülterde  
Bana rahmeyle sultanım perişan halimi gör de*

*Gece gündüz senin aşkın ile yanmak benim kârım  
Bilirsin kim söyünmez tâ kıyamet haşre dek nârım  
Felekte matlabım sensin benim ey nazlı dildarım*



*Feramuş etmedilden kıl kerem devletli hünkârım*

*Değil bir kimsede meylim fakat şen şûhu gülterde  
Bana rahmeyle sultanım perişan halimi gör de*

*Niçin çekmem seha ben derdini sen âlişanımsın  
Efendimsin, beyimsin, merhametli Mihribanımsın  
Hani hayli zamandır **Himmetî** aramı canımsın  
Gönül bülbül gibi nalan olur gonca dehanımsın*

gibi kalenderî türünde eserleri de bulunan Himmetî'nin deyişleri âşık edebiyatı ürünleri arasında kendine özgü yerini alacaktır.

*Gel gönül buradan varalım  
Yollar çeper bağlar şimdi  
Lâle, sümbül, mormenekşe  
Döker gazel bağlar şimdi.*

*Yar elinden bâde içtim  
Hayıf gurbet ele düştüm  
Ben bu yerde çok eğleştim  
Kömür gözlüm ağlar şimdi*

*İlhamî yâreli gitti  
Ahvalimi neye yetti  
Ölenler öldü unuttu  
Yolum gözler sağlar şimdi*

gibi yalın söyleyişlerin aşığı İlhamî gibi şiirleri cönklerin tozlu sayfalarında kalmış, Zile'nin bilinmeyen âşıklarından Nagâmî, Halil, Perverî, Agâhî ve İlhamî'nin bilinmeyen deyişlerinin yanı sıra, hakkında yayınlar yapılmış, birçok şiiri yayımlanmış Talibî, Seyid Derviş, Sıtkı, Ârifi, Fânî, Hulusî, Kâtibî, Hürremî, Lütfî, Çakerî, Fehmî, Vâsîf ve Hamdî gibi Zileli âşıkların, Haşim Nezihî Okay'ın defterinde bulunan:

*Nedir bu çektiğim çarhın elinden  
Doldu gözlerimden yaş geldi yine  
Taze haber aldım o yar ilinden  
Hesaba gelmedi şaş geldi yine*

*Medet raha düştüm konuğum uzdur  
Kusuruma göre çektiğim azdır  
Beş günüm şad ise on günüm yastır  
Bu gün kederliyim kış geldi yine*

*Aşk elinden düştüm dilden dillere  
Çok yağmura kaldım çok da sellere  
Yârim henüz göçmüş gurbet ellere  
Başıma çekilmez iş geldi yine*

**Talibî** dünyada bahtı siyahım  
Göz göre göklere erişti âhım  
Hâsılı inayet senden Allah'ım  
Yine sarp yolumuz düş geldi yine

gibi:

*Kalktım gider oldum gurbet göründü  
Gel sevdiğim tanışalım biz bize  
Ayrılık zahmına merhem edelim  
Derdimende tesellidir söz söze*

*Elveda bir zaman yanar tüterim  
Bad-ı saba ile selam ederim  
Sensiz gurbet elde ben de niderim  
Hoşça kalın dostlar ile siz size*



*Siyah ebruların dışa serpmesin  
Kelp rakipler gül yüzüne bakmasın  
Ben gidiyom hatırından çıkmasın  
Senin ile ülfetimiz diz dize*

**Tâlibî** de der ki kaldım telinen  
*Yalnız tek gez konuşma hiç elinen  
Seni anlatayım yine dil ilen  
Sağ olup gelirsin belki yüz yüze*

gibi:

*Yeter oldu yeter kestin tuvanım  
Ben seninle konup göçemem gönül  
Kaldım Mecnun gibi çöller mekânım  
Dahi o elleden geçemem gönül*

*Bir derdim yok iken bir ferd elinden  
Bin derde düşürdün bir dert elinden  
Bana zehr-içirdin namert elinden  
Ab-ı hayat versen içemem gönül*

*İnmedin havadan bakmadın kâra  
Zaman sonra yetti kaldın avara  
Pervâne misaliyandırıdın nâra  
Kırıldl kanadım uçamam gönül*

*Malihülyay'nan maliksin mâla  
Hûb görünce benzen Rüstem-i Zâl'a  
Benden işittiğin gelir hayâla  
Seyran âlemini seçemem gönül*

**Tâlibî**'yim sebep senin nideyim  
Ulaşalım aşk mekkârın yedelim  
Bir eyyamda sen bize gel gidelim  
Sana her sırrımı açamam gönül

gibi:

Kötü adam nasıl olur söyleyim  
Sahibin zemmeder ekmek yer iken  
Nöbeti geç ise seçirtir gelir  
Sonra da geç klır erdir der iken

Halka uymayanın vaz geç kârından  
Sözü, yüzü soğuk dağın karından  
Akar muhannetlik her damarından  
Korkak tabiatlı olur er iken

Sen ondan geç, yürü öğüt kâr etmez  
Beğenir kendini hem de ar etmez  
Bunalana düşman olur hayretmez  
Söğer medet beyim aman der iken

Meclislerde olur çehresi tırtıl  
Sen istersen döğül, istesen yırtıl  
Avradınsa bile boşa da kurtul  
Üç beş çocuğun da mevcut var iken

**Talibî** kırılmaz çalsan da taş  
Meğer öldüresin çıkılmaz baş  
Sana inat eder iki der, haşa  
Âlemi yaratan Mevlâ bir iken



diyen ve defterde yayımlanmamış birçok deyişî olan Talibî'nin;

Yatırlar Destanı ile ünlü Seyid Derviş'in defterde bulunan ve hiç bilinmeyen

*Bak gözümden akan yaşa*

*Secde etti dört köşeye*

*Selâm olsun dağa taş*

*Efendim doğduğu gece*

*Yeşillendi dağlar taşlar*

*Secde etti tüm ağaçlar*

*Virdine vardı kuşlar*

*Efendim doğduğu gece*

*Efendim anadan doğdu*

*Kur'an efendime indi*

*Nur geldi alınına konu*

*Efendim doğduğu gece*

*Huri kızları geldiler*

*Kundağın bile sardılar*

*Ayağına yüz sürdüler*

*Efendim doğduğu gece*

*Huriler un elediler*

**Seyid** helva buladılar

*Nurdan beşik belediler*

*Efendim doğduğu gece*

biçimindeki Hz. Muhammed'in doğumu ile ilgili ilahisi ve:

*Edelim niyazı bülbül kardeşler*

*Ol mübarek aşure günleri  
Bizimle bile olan haldaşlar  
Ol mübarek aşure günleri  
Âlimlerin meclisine varalım  
Günahlarımıza tövbe kılalım  
Salihlerin hallerini soralım  
Ol mübarek aşure günleri*

*Kişi halin sormak güzelden güzel  
Bir hayıra Mevlâm pek sevap yazar  
Sadaka verenler cennette gezer  
Ol mübarek aşure günleri*

**Seyid Derviş** eydür bir nesnem yoktur  
*Hakkın kullarına ihsanı çoktur  
Günah defterinde günahım çoktur  
Ol mübarek aşure günleri*

biçimindeki Aşure İlahisi dikkat çeken önemli şiirlerdendir.

Defterde:

*Felek sevda ile bana zulmetti  
Yeri mi göğü mü ettin tekin yâr?  
Validem kundağım zulmette çözmez  
Gamhaneler oldu bana mekân yâr.*

*Güzeller şahısın, simin bedensin;  
Beni her veçhile Mecnun edensin  
Tâ küçük yaşımdan sebebim sensin  
Aklımı başımdan böyle söken yâr*



**Sıtkı**'ya bir zaman divanlar yazdım  
Bir zaman mey içtim dolandım gezdim  
Sevda çekeçেকে eridim bezdim  
Sen de benim gibi böyle dövün yâr

ve

Ne safası kaldı bezm-i cihanın,  
Hayf oldu bir bâde süzmedim gitti.  
İnsafa gelmedi ol gül ü handan,  
Bağ visâlini gezmedim gitti.

Bağlandı boynuma zülf ü kemendin,  
Bulmadım cihanda misli kemendin,  
Hane-i halvette kapandım kaldım,  
Müyesser olup da çözmedim gitti

Bir sevdası kaldı serde numune,  
Hasreti döndürdü kadimdi nuna,  
Dest-i sistem değdi sazı deruna  
Bozuldu telleri düzmedim gitti.

**Sıtkı**'ya ayrılık serime düştü,  
Yine aşk deryası kaynadı coştı,  
Kâğıt alevlendi kalem tutuştu  
Yâre bir arzuhal yazmadım gitti.

diyen Zileli Sıtkı'nın bilinmeyen iki koşmasının yanında:

Ey sâbâ ahvalimiz cânânâ bildir bak ne der  
Sergüzeştım ol şeh-i hubana bildir bak ne der



*Girme destur olmayınca ol huzur u pâkine  
İbtida keyfiyeti derbane bildir bak ne der*

*Arz kıl bu âşık-ı şuridenin ahvalini  
Söyle bir bir ol şeh-i zîşâne bildir bak ne der  
Kûşe-i gamda feramuş etmesün üftadesin  
Bu niyazım dergâh-ı sultana bildir bak ne der*

*Çare tedbir etmedi çünkü Flatun-ı zaman  
Var bu derd-i **Sıtkı**'ya Lokman'e bildir bak ne der*

ve:

*Bezm-i irfane seza bir bâde bir gül bir de sen  
Taze şuh u dilâra bir bâde bir gül bir de sen*

*Saye-i serv ile sünbül zârı sensiz neyliyem  
Revnak-ı bağ-ı safâ bir bâde bir gül bir de sen*

*Zinet-i teşrif eder ârâyış bağ-ı bahar  
Nâzenin nâzik eda bir bâde bir gül bir de sen*

*Ârızında lâli çeşminden olur nergiz hacil  
Şivekâr-ı dilfeza bir bâde bir gül bir de sen*

*Âşık-ı şeydâ desen de **Sıtkı** bir bülbül heman  
Bâis-i âşk-ı hava bir bâde bir gül bir de sen*

biçimindeki iki gazeli aydın bir âşık olduğunu sergilemektedir.

Defterde:

*Hasreti aşkınla ey gülü râna  
Nice bu gurbete yaslanayım ben*



*N'ettim sana benden ettin istiğna  
Yanıp firakınla uslanayım ben*

*Yâr bana sayende deli desinler  
Günahım alsınlar hakkım yesinler  
Gittikçe artıyor derdim bu günler  
Vursunlar zincire paslanayım ben*

**Arifî** *seyrekçe geçme yanına  
Safalar ulaştır hasta canına  
Niyetin kötüyse girme kanına  
Dost düşman içinde gizleneyim ben*

ve:

*Terk etmezdim ben o hublar şahını  
İkrarına sahip kadem olaydı  
Ayağın öperdim tabibim deyu  
Bu zahmi sineme merhem olaydı*

*Hurisin der idim gördüğüm zaman  
Merhametin yok mu ey kaşı keman  
Âşık rakibine vermezdi aman  
Meyanında tiğ-ı gam gam olaydı*

*Ben severdim ezel yanağın alı  
Bi-hisap olursa yüzünde hâl-ı  
Muhabbet eylersin küskün misali  
İmdâda giderdi perçem olaydı*

*Ârifî'yim dinlemedin zârımı  
Gece gündüz figan ettim kârımı*

*Yoluna verirdim bütün varımı  
O kaşı kemânım hem dem olaydı*

diyen Arifî'nin iki şiiri ile: Ârifî'nin ustası olan ve:

*Bir derde düşer oldum devasından usandım,  
Bir dilbere meyil verdim cefasından usandım,  
Zamane dilberinde hiç sadakat kalmamış  
Cefayıçেকে çeke sefasından usandım.*

*Ben de aldırıştımdim elimden nazlı yârimi,  
Bülbülüm bilmez idim gülşenimde hârımı,  
Kaş çatma gözü elâ, kirpiği ok hâremi  
Ben de yardan cüda düştüm, ateşinden usandım.*

*Ben bilirim sende sadakat yok imiş  
Senden özge dilber sevmem gülüm har imiş  
Özge yardan cüda düştüm çün yanı har imiş  
**Fânî**'yim sevmem gayrı yardan usandım*

ve:

*Yanarım her dem  
Âteş-i aşka  
Olmuşam melhem  
Âteş-i aşka*

*İşi mâh oldu  
Küllü vâh oldu  
Sinem çâk oldu  
Âteş-i aşka*



*Gel dinle zârım  
Kendi ihtiyârım  
Hep yandı vârim  
Âteş-i aşka*

*Gele merdâne  
Gir bu meydana  
Yanaşur kana  
Âteş-i aşka*

*Şeyhoğlu Fânî  
Aşkıla bâni  
Bâni gönül yâni  
Âteş-i aşka*

gibi:

*Bizden selam eylen nazlı yâre  
Yandım elinden vücudum döndü nare  
Varıp aldanmasın ağıyâre  
Bizden selam olsun nazlı yâre*

*Gözlerinin rengi aldı aklım benim  
Çeşmim gamzesinden doldu kanım  
Aynın siyah beyazdır tenin  
Bizden selam olsun ol nazlı yâre*

*Fânî'yim söylerim özümden  
Kimse incinmesin sözümden  
Bir buse ver mah yüzünden  
Bizden selam olsun nazlı yâre*

gibi:

*Ey gönül ah eyleyip coşsan bir gün  
Bulunmaz mı bir yâr-ı sadık telin  
Zülfün alıp boynuna assam bir gün  
Demezler mi sana bir doğru tarik*

*Misli bulunmaz güzeller bulursun  
Ecel yetişende gider gelirsin  
Derdinin dermanı anda bulursun  
Sinesi olmaz mı sinene muvafık*

*Gecelerde uyku girmez gözüne  
Âlemlerde söz yetişmez sözüne  
Dilberlerde bakar âşık olur yüzüne  
Sen de olmaz mı ol zaman nâtik*

*Âşık Fânî'nin sözleri cevher ile inci  
Rakibin göğsüne girmez mi sancı  
Sen de eresin bir yâre dilcu  
Sanma ki kâr etmez mi, etmez bunamak*

gibi:

*Yârim gitmiş vatanından yurdundan  
Bunca ömür telef ettim eremedim ardından  
Şöyle geçmiş iken yavrunun derdinden  
Beni yollara bakıttı da gitti sevdiğim*

*Ahdim olsun sevmeyeyim vefası yok güzeli  
Sevdiğimikrar verip gitmedin mi sen ezeli  
Ustamızdan böyle gördüm ben severim güzeli  
Beni dertlere saldı da gitti sevdiğim*



*Bilirler mi bu gezse âşıkvari  
Divâne oldum ben aldıldım yâri  
Derunumdan ah eylesem eridir karı  
İkrarımdan döndü de gittisevdiğim*

**Fâniyim** eylerim virdimi daim  
Gecelerde ah ederim, gündüzler sâim  
İnkisarım bu olsun ki gözünü bürüsün naim  
Beni odlara saldı da gitti sevdiğim

gibi:

*Gece gündüz ah-ü zârım var benim  
Nevcivan içre gülzarım var benim  
Bulunmaz mislin cihanda ey peri  
Vasfa gelmez nevcivanım var benim*

*Ey dilber güzellerin ser tacısın  
Gelmez mislin zemine yektâcısın  
Dünya ve ahret Rumun faracısın  
Geçti ömrüm nazenin var benim*

*Ey dilber kaşların çatma, hem siyah  
Kirpiğin ok âşığı eyler tebah  
Yanaklar kırmızı benleri siyah  
Gül dalında nâle zarım var benim*

*Gerdanı bir karış kendi nâzenin  
Bassa kademin titrer ruy-i zemin  
Hışm etse ben kuluna bir kez hemin  
Katleder Fânî'yi nükten var benim*

gibi:

*Bir derde düşer oldum devasından usandım,  
Bir dilbere meyil verdim cefasından usandım,  
Zamane dilberinde hiç sadakat kalmamış  
Cefayı çeke çeke sefasından usandım.*

*Ben de aldırıştım elimden nazlı yârimi,  
Bülbülüm bilmez idim gülşenimde harımı,  
Kaş çatma gözü elâ, kirpiği ok hâremi  
Ben de yardan cüda düştüm, ateşinden usandım.*

*Ben bilirim sende sadakat yok imiş  
Senden özge dilber sevmem gülüm har imiş  
Özge yardan cüda düştüm çün yanı har imiş  
**Fâniyim sevmem gayrı yardan usandım***

gibi:

*Tâ ezelden vasfın işittim acaba ben bilmedim  
Vasf-ı halim pek yaman oldu sevdiğim  
Gelmemiştir mislin cihana bir kez cemalin görmedim  
Destimalin gönderip didem yaşın silmedin*

*Eyâ dilber acaba sen hayrettesin bilinmez  
Durmaz akar çeşmim yaşı umman oldu silinmez  
Geçti ömrün nâzeninim senin .... Bulunmaz  
Naz-ı istiğna ile sergerini güldürmedin*

*Aşka düştüm coşkun sular gibi çağlarım  
Aldırdım nazlı yârimi gece gündüz ağlarım  
Bülbülüm gelmez oldu viran oldu bağlarım  
Gül elinden ağlayıp gözyaşın sildirmedi*



*Şeker midir dillerin acaba .....dan mıdır  
Âşıkı hayran eder güllerin acaba hayretten midir  
Hüsnüne olmaz bahane neslin melekten midir  
Fânîyi bir kez eli bağlı durdurmadın*

gibi:

*Ey güzel ateş bıraktın canıma  
Bir buseye gelmiyorsun yanıma  
Bir kez kıya baktımda sultanıma  
Buse ihsan eyle kararım olsun*

*Bildim ki cevri cefa etmedesin  
Kelp rakibin sözüne gitmedesin  
Bed fiile bizi terk etmedesin  
Böyle kalmaz ahdla amanın olsun*

*Şu cihanda kalmadı varım benim  
Şu beldede var mıdır yârim benim  
Güller içinde çoktur hârim benim  
Yar-ı sadık da cefâkârım olsun*

*Ben de bildim yoktur mislin senin  
Gözlerin siyah naziktir tenin  
Tâ ezelden âşıkınım ben senin  
Fânî senin kapında sarrafın olsun*

diyen Fânî'nin bilinmeyen deyişleri dikkat çeken önemli söyleyişlerdir. *Bazı şiirleri bilinen Hulusî'nin defterdeki:*

*Kabzetmeye geldikte melek canımı yarab,  
Benden uzak et nefsimi şeytanımı yarab,*



*Yalnız değil ihvanımı yaranımı yarab  
Düşürme anın damına düşmanımı yarab*

*Mihman olacak sonra varıp darca kubura  
Sıktırma kerem kıl ten-i uryanımı yarab*

*Kabrimde sual eyleyecek münkiri nekre  
Hefs eyle hatadan dili viranımı yarab*

*Mahşerde hayır ve şer amel veznolunurken  
Nakleyleme hiç cürmümü mizanıma yarab*

*Lütfeyle habitin yüzüne hürmeten anda  
Vurma yüzüme defteri isyanımı yarab*

*Yoktur günah-ı cürmüme hiç haddü nihayet  
İnkâr edemem cürmümü isyanımı yarab*

*Senden yine ben sade şefahat dilenirken  
Tutturma zebanilere damanımı yarab*

*Mecmuay-ı masiyetime tevbeler ettim  
Ahır düşürüp rah-ı perişanımı yarab*

*Beddeyleme affet der-i ihsanıma geldim  
Çak eyliyerek ben de giribanımı yarab*

*Olaşahı cihan aşkı **Hulusî**'ye refik et  
Ahir nefesimde bana imanımı yarab*

ve



*Hasret-i nâre heman pervane yandım ben bu şeb  
Durmayıp tâ subhadek şem'a dolandım ben bu şeb  
Meclise teşrifini vaat etti zâlim gelmedi  
Bezm-i meyde hâsılı candan usandım ben bu şeb*

*Mestolup ettikçe âhı titrerdi arz sema  
Gulgülü ruzu ceza hengâmı sandım ben bu şeb*

*Ağladıkçadidelerden aktı hun seylâp gibi  
Ta serimden payedek kana boyandım ben bu şeb*

*Men **Hulusî**'ye derseler de yok vefa dilberde hiç  
Asla gelmez inan işte yandım ben bu şeb*

biçimindeki iki gazeli hulusunin aydın kimliğini sergileyen olgun deyişlerdir.

Birçok şiiri bilinen ve yöre âşıklarınca havalandırılan güçlü söyleyişlere sahip Kâtibî'nin defterde yer alan:

*Çekme sitem hançerini bana yâr şimden geru  
Yok, imiş sende hakikat yürü var şimden geru  
Kalmadı tende mecalim çok zaman oldu güzel  
Gönlümüz yabana attı ruzigâr şimden geru*

*İki didem boz bulanık sel olup da çağladım  
Ahtine kılmaz vefa dildarı andım ağladım  
Soyunup derviş misali aynime post bağladım  
Gitti namus, gitti gayret gitti ar şimden geru*

*Seni benden ayıranın kibleye dönsün yüzü  
Kör desem olsun hatadırkan ile dolsun gözü  
Aramıza bir dağ odu düşmanın bir kem sözü  
Şöyle bil kim işim oldu ahuzar şimden geru*

*Ruzişeb ben hakipâyı yare minnet eylemem  
Kadrü kıymet bilmeyen dildare minnet eylemem  
**Kâtibî** der yâr için ağyare minnet eylemem  
Yaktı hasret, yaktı firkat, yaktı nar şimden geru*

biçimindeki Kalenderî, Zile'de şiir olgusunun ne denli üst düzeyde olduğunu kanıtlarındandır. Bu görüşümüzü kanıtlayan ve bilinmeyen bir Kalenderî de:

*Dil-a akıl isen seyreyle bu gülşende şeydayı  
Eğer başında var ise bilirsün aşk-usevdayı  
Geyindinse eğer âşık sen ol sirette hirkayî  
Bütün bu malı mülkü hep heba ettin bu eşyayı  
Tefekkür babına var kim unutma arşi âlâyı  
Seni bir katreden hâsıl eden ol rabbı mevlâyı*

*Cihan iklimine baştanbaşa hükmeylese şanın  
Nola bir vaktola kim kalmaya hiç nam ile şanın  
Olur, baykuş yatağı çünkümülkü tahtı vıranın  
Kıyamet allamel bâki fela gevherle lisanın  
Kani nerdekalıptır bunca yer bunca veli şanın  
Oluptur dağr-ı mansuru nesimi tende uryanım*

*Nice zahme şükür kıldı ki Eyyup sürdü devranı  
Melâmet olmak istersen azad et nefsi şeytanı  
Geçer bir gün bu faninin sefay-ı devleti bir gün  
İçince sen de ey gafil ecelden şerbeti bir gün  
**Hürremî** göç eyleyip devran edince rihleti bir gün  
Umar müştâkı âlem Mustafa'nın şefkati bir gün*



biçiminde defterde Hürremî adına kayıtlı bulunmaktadır.

Zile'de uzun yıllar tahrirat kâtipliği de yapan Zile'nin aydın âşıklarından olup:

*Enisim gam, helasım yok bu günlerde belâlardan  
Ki bunda yâd iken cürmüm ne etsem iştikâlardan  
Perişan oldu ahvalim dem3adem bu cefâlardan  
Niyaz etsem vefa gelmez bize ehli vefalardan*

*Usandım tatlı canımdan bu zindanda cefalardan  
İlâhi sen hâlâs eyle beni bu iftiralardan*

*Ne denlû eylesem efgan rahmeyleyen yoktur  
İletüp arzuhalimversem anı dinleyen yoktur  
Bilür herkes bunun aslın velâkin söyleyen yoktur  
Bu mahpushanede ölsem benimçin ağlayan yoktur*

*Usandım tatlı canımdan bu zindanda cefalardan  
İlâhi sen hâlâs eyle beni bu iftiralardan*

*Bu mihnetgende her demde çıkar eflâke efganım  
Ne hâle düşmüşüm bilmem bakarsan bende hayranım  
Gözüm tâ-be seher ağlar gönülden zağrı giryanım  
Kesildi takatim tende tükendi sabr-u dermanım*

*Usandım tatlı canımdan bu zindanda cefalardan  
İlâhi sen hâlâs eyle beni bu iftiralardan*

*Edenler hakkıma bühtan eyyam zâr olmasın  
Urulsun sengi mihnetle nihayet ten izar olsun  
Sürünsün yerlere her dem misâli mur-u mâr olsun*

Yazar **Lütfi** bu eşar-ı ilahî ömrü var olsun  
Usandım tatlı canımdan bu zindanda cefalardan  
İlahî sen hâlâs eyle beni bu iftiralardan

gibi semaî tarzında aruzlu şiirleri de olan Lütfi

Kıssa-i derdi dili kimlere takrir edelim  
Kime dinlettirelim kimleri dilgir edelim

Sureti gayrdan azade iken camii dil  
Nice bir deyr misali dolu tasvir edelim

Âlemi habda nuş ettiğimiz badeleri  
Hâsılı devleti dünya ile tabir edelim

Ömr tacilde iken müddetini itmama  
Nice bir ahiret amalini tehir edelim

Daima sevk eder idbara bizi ey Çaker  
Kaderin def'ine bilmem ki ne tedbir edelim

Yolun uğrarsa eğer Zile denilen şehre  
Eyle tebliği selam cümleye ferden ferde

Gördüğün var mı o biçareyi derlerse sana  
Bir şehir var denir namına İşkodra ana

De ki, tâ Rumeli'nin canibi garbisinde  
Mecnun gibi sergerdandır gördüm o beldede



*Zayi etme Őu emanetimi verip bâda  
Ta-rı Muy-i ile bendetmiŐ anı bir Leyla  
Soran olursa eğer Çaker'in ahvalinden  
Yanıp yakınır memleket hasretiyle orda*

gibi güçlü ve içten söyleyişlerin yanı sıra defterde görme özürlü ama dünyayı gönül gözüyle gören ve:

*Őiddeti sükûna tebdil kıl felek  
KarŐındaki masum tahammül kılmaz  
Vacibül vücudun muradı böyle  
Dedi emri ilahi geriye gelmez*

*Hazreti Zülcelâl buyurdu emir  
Bu kadarmıŐ ona verdiĐi ömür  
Ey ecel yüreğin taş mıdır demir  
Bastığın haneler zâr olur gülmez*

*Merhamet kıl bana halimbilerek  
YetiŐtirdin gözyaŐımı silerek  
Akşam on ikiye çeyrek kalarak  
Őekil melikülmevt böyle iŐ olmaz*

*Na merhamet ise çekil kenara  
Yüz tutup yalvaram ben girdigâra  
Bu derde cihanda olmaz mı çare  
Bunca tabip buna ilaç mı bilmez*

*Az müsaade eyle pençeni kaldır  
Gönül bahçesinde o da bir güldür  
Git ecel halk eden Halla kabildir  
Bu bahar deminde gonca gül solmaz*

**Fehmi** şu fenadan aldı gamını  
Etmemiştir yalan yere yemini  
Getirdi Azrail ecel câmını  
Uçtu bülbülümüz geriye gelmez

ile:

Gönül gülşenin bu kumru kuşu  
Akıttı gözümde kan ile yaşı  
Kurban değil hâşâ Hallak'ın işi  
Yenice açılan gül elden gitti

Ateşi var yüreğimin başında  
O benden ayrıldı yazın kışında  
Kanûnisâninin yirmi beşinde  
Öpüp okşadığım el elden gitti

Seherde benimle kalkardı bile  
Bir Cuma gününde sevk ettim yola  
Ağlama evladım git güle güle  
Henüz baba diyen dil elden gitti

Evvelden giymiştim aşkın tacını  
Derdim: Mevlâm göstermesin acını  
Nihayet zay ettim can ilacını  
Eyvah, güvendiğim dal elden gitti

Artık yıktım kalbin evin seddini  
Gönül şimden geru bilsin haddini  
Toprak incitmesin Cemaleddin'i  
Boynuma dolanan kol elden gitti



Ona emri veren Hâllaki settar  
Merhamet kânıdır sandım bağışlar  
Mademki istemiş onda hikmet var  
Saçı sırma sırma tel elden gitti

**Fehmî**'ya rüyada bildirdi Allah  
Uyanıp inandım amentübillah  
Ağlama anası da (innanillah)  
Biz kara giyelimal elden gitti

ve,

Âşıklar söz düzer amma  
Söylemişler hezar amma  
Dağ başında gezer amma  
**Vâsıf**'ın güftesi başka

diyerek şiirlerinin başka âşıklardan farklı olduğunu ileri süren Vâsıf'ın da bu dörtlükten başka bilinmeyen:

Bilmem bâd-ı Şimal yoksa Cenuptur  
Eser serde bir muhalif yel amma  
Burcu bedenimde damar donuptur  
Gerçi havaidir mutedil amma

Bendesî olduğum bir şahinşahır  
Usat-ı mümin rahmeti penahtır  
Değil aşkım mecaz aşkı ilahtır  
Ederler hakkımda kâlu kıl amma

Gönül mir'atın kapladı günah  
Velâkin afv ü gafurdur ilâh  
Dahi var (Lâtaknetu min Rahmetillâh)  
Sıratı geçemez pek müşkül amma



*Aslım Kurevi'dir merciim Zile  
Kaldım dağ başında kaba Türk ile  
Kanı bir suhandan şol kadrim bile  
**Vâsıf** bu arada ehl-i dil amma*

biçiminde bir şiiri de yer almıştır.

Defterde, Zile'nin önemli âşıklarından Hamdî'nin bilinen bazı şiirlerinin dışında hiç bilinmeyen:

*Ey benim sevdiğim gamzen kan eyler  
Hışm eyle bu bağrım yaranmasın  
Müjgânların dilber kasdı can eyler  
Kerem kıl ciğerim yaranmasın*

*Kimdir âşık sana canım vermeye  
Kurban olsun senin soyun görmeye  
Rakip murat eyler gülün dermeye  
Derdime güllerin aralanmasın*

**Hamdî** işitsin dost efganımı  
Dud-ı ahım bürüdü her bir yanıma  
Görmeden almasın Mevlâ canımı  
Ömrümün defteri karalanmasın

gibi bir deyişi;

Zileli hattat ve âşık Kâmilî'nin oğlu olup yazdığı Kıtık Destani ile unutulmayanlar arasında yer alan Sezaî'nin:

*Göçtü dünyadan bekaya Hüseyin Efendi zat  
Şüphesiz yok, bulur cennet içre mekân-ı âliyat*

*Hatme say eylerdi her dem eyleyüp bezl-i vücud  
Hatmini eylerdi itmam âdeti leyl-i berat*



*Erbea gün kuşluğun içtükte mevtin şerbetin  
Duyup insan ağlayu ağlayu oldu cümle mat*

*Boynunu eğdi bu cümle tilmizi talibleri  
Gözlerinden kan döküp ağlaştı Müslim müslimat*

*Hâli kıldı mihrabı (Yarebbena) lûtf eylegil  
Şehr içinde bulmayız biz böyle sahib-i sâlihât*

*Ruhı pâki-çün okunsun Fatıha ihsan edüp  
Ruzu mahşerde şef'i olsun Resul ü kâinat*

*Kalmadı dünyanın ömrüksilür âlimleri  
Kimseye bâki değildir ey ahî bu mümkinat*

*Çeşm-i hûnin cem edüp yazdı Sezaî tarihin  
Kabrini kılın ziyaret müminin bil müminat*

biçiminde, Zileli müderris Hüseyin Efendi'nin ölümü için söylediği tarihe göre 1271'de sağ olan Sezaî ve Hattat Kâmilî'nin yakın arkadaşı olup Kâmilî gibi önemli bir hattat olan ve:

*İhtiyat et ey saba âteşi suzanımdan  
Yanar eflâk zemin ah ilr giryânımdan*

*Afitap üzre heman hail olan sanmabulut  
Gece gündüz feryat eden firkat ile nârımdan*

*Hikmetin sormadılar kaydile ter deman olan  
Sây ile ermediler matlaba düryanımdan*

*Bu rüzumu bilecek âkil-i dâna var mı  
Eyledim anları ihraç bugün varımdan*

*Oturup mest-i harap eyleyim bu günü  
Zahidâ eyle hazer kim dür divarımdan*

*Nahs ile sa'dini dâd eylemişem ben Feleğe  
Küfr ü imanı götür şimdiki bazarımdan*

*Hil'at-i âdemle ol müzeyyen Rif'at  
Ol sebepten beni dur eylediler yârimde*

gibi divan tarzında güçlü söyleyişleri olan Rif'at'ın şiirlerinin su yüzüne çıkarılması Haşim Nezihî Okay'ın Zileli âşıkların eserlerinin korunmasına, unutulmasını önlenmesine yaptığı hizmetlerin açık belgeleridir.

Cönklerin ve defterlerin tozlu sayfalarında kalmış bilinen Zileli âşıkların bilinmeyen şiirleri ile bilinmeyen Zileli âşıkların bilinmeyen şiirlerini Türk Halk Kültürüne kazandırmanın hazzı içindeyiz.

#### KAYNAKÇA:

- Haşim Nezihî Okay, "Zileli Şairler", Folklor, C.I, S. 1, Ocak 1970
- Haşim Nezihî Okay Zile Tarihi, Folkloru ve Zileli Halk Ozanları, İstanbul 1978 (Arşivimizde bulunan 114 sayfalık daktilo ile hazırlanmış dosya)
- Cahit Öztelli, Zileli Şairler, Vilayet Matbaası, Samsun, 1944.
- Mehmet Yardımcı, Yüzyıllar Boyu Zileli Halk Ozanları, Ayyıldız Mat. Ankara, 1983
- Mehmet Yardımcı-Hayrettin İvgin, Zileli Fedaî, Ankara, 1983
- Mehmet Yardımcı-Hayrettin İvgin, Zileli Âşık Zefil Necmi, Ankara, 1988
- Mehmet Yardımcı, Zileli Âşık Talibi, İstanbul, 1989
- Mehmet Yardımcı-Hayrettin İvgin, Zileli Ceyhunî ve Diğer Ceyhunîler, Ankara, 1996
- Mehmet Yardımcı, 16. Yüzyıldan Günümüze İz Bırakan Zileli Şairler, İzmir, 2004